

CSIBRÁNYI ZOLTÁN

Mágia vagy tudomány?

Sheila Paine: *Amulettek – A mágikus, bajűző és szerencsét hozó erők világa*

Karácsony közeledtével mindig rááldozok pár délutánt, hogy szerettemnek ajándékkul adandó könyveket keressek. Nem fájó áldozat ez a részemről, amúgy is imádok könyvszagú könyvek rengetegében keresgélgni. Legutóbb eközben került szemeim vonzaskörébe egy egyébként már évtizednél régebben megjelent ismeretterjesztő kiadvány.

Ismeretes, a mindenkori emberiség egy része évezredek óta a hit, másik része az alapjaiban szintúgy a belső meggyőződésen alapuló babonák mentén él. Azért lehet így, mert a léleknek, vagy más szavakkal írva, az ember belső gondolatvilága irányadójának minden körülmények között szüksége van a remény érzésére. Egyfajta belső, genetikailag túlélésre programozott készletünkönél fogva mindig szükséges hinni valamiben. Az első földművelők, akik még nem tudták másként magyarázni az időjárás „tüneteket”, istenségeket párosítottak a szélhez, esőhöz és így tovább, amelyek ártó szándékkal lesújthatnak, de segítségére is lehetnek az embernek, ha valamiként „megszólítják őket”: nekik szánt áldozatok bemutatásával vagy fohászokkal. S talán ugyanezen gondolatmenet közben ötlhették ki az első amuletteket, mert hinni akartak abban is, mivel szükségük volt rá, hogy kell lennie valamiféle segítő támasznak. Az már más lapra tartozik, hogy az ilyesmik valóban segíthetnek-e.

A vázoltak ellenére korábban sosem foglalkoztatott mélyrehatóan, vajon a megfoghatatlan, láthatatlan, ésszel értelmezhetetlen természetfeletti közé sorolt erők, akár mint próbál az ember kapcsolatot teremteni velük, valóban segíthetnek-e, akik hisznek bennük. De az eredetileg angol nyelven (*Amulets, A World of Secret Powers, Charms and Magic* címmel), 2004-ben a londoni Thames & Hudson Ltd. által kiadott, Sheila Paine jegyezte írásmű hátsó borítóján olvasható szöveg ösztönzőleg hatott. Már mint abban az értelemben, hogy győzött örökös kíváncsiságom, ezt magamnak vásároltam meg. Kíváncsi lettem mások érzékfölöttiekre vonatkozó gondolkodásmódjaira, amelyek persze közös világunkra vonatkoznak. Igazán különös ez az egész. Gondolkodó fajunk sokakat érdeklő kérdésköre: az érzékszerveinkkel nem észlelhető metafizikai világ miként és mennyiben hat ránk, ha létezik egyáltalán? Sokan rávágják kérdő hangon: a misztikus, ezoterikus, természetfeletti, szakrális ugyan miként segíthetne? Ám miközben alaposabb belegondolás nélkül könnyen lehet azt mondani, hiszen a szavak elbírnák, hogy amit nem érzékelünk, az nem is hat, mégsem biztos, hogy ez teljesen igaz. Elég a valóságosság szemszögéből vizsgálni, hogy lássuk és belássuk, hallani

példákat, miszerint a hit képes lehet segíteni. Tudományos értelemben még vannak ezzel kapcsolatos kérdések, de a mély hit sokak szerint támaszt nyújt.

Engem e könyv egyfelől megismertetett az amulettek, talizmánok, kabalák, fétisek világával. Teljesíti a témájánál fogva alapvető elvárást. Ismerteti, értelmezi a fenti kategóriákat, és példák sokaságát vonultatja fel. Mindezekhez a kemény borítón belül 404 színes és 27 fekete-fehér fotóval illusztrálja az anyag változatosságát, a Föld egymástól távoli szegleteiben használt állati csontokat, növényeket, gombokat, rongyokat, foghagymát, kavicsokat és sok egyebet. A bevezetéssel és az utószóval együtt 32 fejezetből álló írás rengeteg ismerethez juttatja az olvasót. Például, hogy modern amuletté válhat az autó visszapillantó tükrére fellógatott CD-lemez. Kiderül, a szemmel veréstől a Kr. e. 4–3. évezredben is félték. Csodálkozva olvastam a *Kígyók és más félelmetes teremtmények* c. fejezetben, hogy valamikor Magyarországon amulettnek tartották a kiszárítva két Szent György-medál közé illesztett és így pappal megáldatott kígyófejet. A *Tűk, vasdarabok és csengettyűk* c. fejezetben van egy olyan szlovákiai vonatkozás, ami arról szól, az újszülöttet és vele az anyát milyen megoldással védték a gyermek első negyven napja során. A szerző arról is ír, a színeknek, a Holdnak, a számoknak, a víznek miféle hatásában hisznek egyesek. Arra szintén szolgál adatokkal, hogy a babonások vagy bármiben hívők támaszai milyen régről származnak, például a görög főváros utcáin ma kapható baglyos amulettek régi kiadásait már a Kr. e. 2. században is használták. A kötetben látható fényképek pedig mintha a hithez kapcsolódó és egyben a néprajz különös, esetenként bámulatosan szép, néha viszont bizarr tárgyainak múzeumi tárlatán vezetnék végig az embert.

Amivel ezeknél még többet adott számomra a kötet: elgondolkodtatott világunk működése kapcsán. A hit legszerteágazóbb formáival átítatott létünk a bizonyosság, soha nem szabad semmit egyoldalúan vizsgálni, nézni és megítélni. Napjaink modern életterében, amikor a nyugatnak mondott társadalmakban élők környezetében mindenütt, a nap minden percében a legkülönbébb tudományágak eredményeibe botlunk, sokan könnyen hihetik, amit nem az ember talált ki, az nincs, nem létezhet. Eközben a 21. században továbbra is vannak bolygónknak olyan szegletei és népcsoportjai (és meglepő ez vagy sem, a mai modern gondolkodásmód szerint élők körében is élnek szép számmal), akik a sámánokat, varázslókat, mágiát gyakorlókat természetfeletti képességekkel megáldottaknak hiszik. Miért? Az ok, a háttér – a nélkülözésben élők köreiben legalábbis – kézenfekvőnek tűnik (hogy a nyugatiasan élők soraiban miért van így, annak ugyancsak sokféle oka lehet, de erre kitérni jelen keretek között nincs lehetőség). Erre világít rá a szerző az utószó utolsó mondatával, hogy tudniillik vannak, akiknek „nincs más ellenszere, mint hogy hisznek a gyógyító varázslókban és az amulettekben”. Számomra ez azt a tényt erősíti meg, szegénység és gazdagság, vagyonosodás és elmaradottság mindenkor csupán egymással párhuzamosan halad a történelemben, sosincs valódi közeledés. Vagyis – legyen bármi mögötte – sosem lesz mindenki azonos szinten. Emiatt mindig lesznek, akiknek nem jut osztályrészül a választás lehetősége. Gondolok e témakörnyezetben a tudományos újításokra, műszaki és orvostudományi fejlesztésekre. Ha egy szegény ember nem tud, mert nem áll módjában elutazni egy modern módszerekkel gyógyító orvoshoz, mást nem tehet, elmegy olyasvalakihez, aki varázsigék kíséretében és valamiféle természetfeletti erőt rejtő (vagy legalábbis így árusított – erről a következő bekezdésben lesz szó) tárgyacská átadása mellett megígéri neki, hogy meggyógyul és/vagy megvédi a további bajoktól.

Az alapos munkát végző szerző azt is taglalja a *Kereskedők és haszon* c. fejezetben, hogy a hiszékenyek tömegeinek igényét felismervén az amulettek készítése régtől iparágyszerűen működik. Bármilyen meglepő, a 19. században Ausztria volt az amulettek gyártásának fő térsége, azon belül is egy bécsi cég (nevét lásd a könyvben) kifejezetten

a távol-keleti és az afrikai igények kielégítéséül gyártott amuletteket. A nagyhirű cseh üvegyártás szakemberei sem csak a nemesek asztalára gyártottak. Cseh üvegyöngyök kerültek ugyanis kereskedelmi forgalomba Nyugat- és Közép-Afrikában. Helyenként és időnként az egyházak is befogtak az amulettek kereskedelmébe. Ez felveti a kérdést: utóbbi esetben hatékonyabbak lennének az amulettek? Ennek megválaszolásához azonban, egyszerű halandóként, kevés vagyok.

Összegzésül több tény jelenthető ki. Hogy az amulettek, és minden olyan tárgy, amelynek védelmező erőt tulajdonítanak, hatásosak-e vagy hatástalanok, biztosan nem ismerhetjük meg pusztán egy-egy kötet lapjairól. Ahhoz próbálkozni kellene velük, és hinni bennük. De ettől függetlenül, ez az információkban bővelkedő könyv – megannyi országot és népcsoportot szemlélve – átfogó képet nyújt az amulettek és társai világáról és használatáról, a múltban és a jelenben. És a legfontosabb: alaposabb háttérismeretek híján nem illik kinevetni és kigúnyolni azokat, akik – az egyébként mindenkor aktuálisan értendően már létező modern megoldások ismerete híján, vagy elérhetetlenségük miatt, tehát miután más lehetőségük nem lévén – használnak ilyesmiket és hisznek az erejükben.

Recycled memories, installáció, 2015–2016

